

Leggere e contemplare oggi i grandi poeti romantici, e penso a Novalis, Hölderlin, Leopardi, Byron, Shelley, Eminescu, è un atto d'obbligo, poiché viviamo un tempo tutto spezzato, frammentato, moltiplicato, simultaneo. Il nostro orizzonte temporale è sia accelerato, affrettato, sia ridotto, diminuito, scarso; ciò che manca è sempre la dimensione cosmica del tempo inteso come nelle colture arcaiche, e cioè eterno nella sua capacità di rinnovarsi in un modo ciclico.

Per cui, «cantare nel mondo e sognare un destino fiero del suo nome e della sua stella» sembra l'effigie del poeta nazionale giovane cosciente del suo cammino futuro, risucchiato dalla sete mistica di conoscere, dall'entusiasmo e dalla chiaroveggenza della sua parola. Il sentimento che non appartiene più a se stesso ma agli altri, stendere le sue radici lontano nel passato e anche più lontano nel futuro, cambiando la storia letteraria prima di lui e marcando i suoi contemporanei e le generazioni successive nella misura in cui insegna loro a denominare l'universo come lui, parlare come lui, sentire come lui, vedere come lui, amare la patria e la natura come lui, tutto questo si riduce a un nome *Mihai Eminescu*, intraducibile in se stesso in quanto si identifica, o per meglio dire si cancella dietro il nome del suo popolo.

Un nome che possiamo solo approssimarlo, mai conoscerlo fino in fondo *Mihai Eminescu* non cessa più di diventare *Mihai Eminescu*, mentre noi stessi tramite la sua voce e le sue parole diventiamo più romeni e nello stesso tempo più universali. I poeti nazionali sono i grandi santi dell'umanità.

Octavian Goga

Anul în care s-a născut Octavian Goga, 1881, dintr-o familie de preoți din Rășinari, era tocmai anul în care conferința partidului național desfășurată la Sibiu cerea autonomia Transilvaniei, ripostînd astfel dualismului austro-ungar.

Cererea era într-o măsură îndreptățită, căci românii din aceste locuri, ca și din celelalte două provincii mari, Valahia și Moldova, sînt urmașii de drept ai dacilor și romanilor de aproape două mii de ani.

Micul Octavian vede lumina zilei în mijlocul unor țărani romani liberi, cu obiceiuri străvechi și port național, conștienți de romanitatea stîrpei lor. Copilăria poetului se leagă în ritmul doinelor și al baladelor, învăluită în basme și legende, iscusit povestite de țărani. Acum vom înțelege mai bine de ce plecarea la liceul ungeresc din Sibiu, ruperea de familie și de satul natal, au deschis în sufletul lui Goga o rană ce se va adînci ulterior tot mai mult și care va marca puternic poezia lui:

«De cînd te-ai smuls de la bătrîna vatră,

Din casa cu șindrile acoperită,
De-atunci începe moartea-ți nesfî-

rișită», (Agonie) iar.

«De ce m-ai dat de lîngă voi» străbate ca un lait motiv poezia de înstrăinare.

Era școlar cînd represiunile imperiului împotriva naționalităților așazise tolerate crescînd tot mai mult, o delegație numeroasă de intelectuali și țărani pleacă în 1892 la Viena pentru a duce împăratului Francisc Iosif I doleanțele politice, culturale și economice ale românilor din Transilvania, adunate într-un memorandum. Însă împăratul nu-i primește și această acțiune se îcheie cu ani de închisoare, după un răsunător proces la Cluj, în 1892. Românii rămîn în continuare «...fără crezămînt/La Dumnezeu acolo-n cer/Si la-mpăratul pe pămînt»/pînă și Olțul suferă de această nedreptate:

«Neputincios pari și tu astăzi/Te-ancins cu lanțuri împăratul» (Olțul).

În clasa a VIII-a, în urma unui conflict cu profesorul de istorie, care urmărea să-și deznaționalizeze pe elevii români, Goga este silit să părăsească liceul din Sibiu, dar este compensat de norocul de a ajunge la liceul românesc din Brașov, cetatea primelor tipărituri

în limba română. Aici întâlnește profesori entuziaști, fruntași ai mișcării culturale a românilor ardeleni, care îl vor aprecia în curînd pentru versurile sale îndrăznețe, protestare.

Primele poezii, publicate mai ales în paginile/«Tribunei» din Sibiu sînt tributare lui Eminescu, Coșbuc, St.O.Iosif, cum spune însuși Goga: «Era epoca post-eminesciană, cu atmosfera ei de foaie veștedă și boli închiupuite. Eram firește și eu atins de suflarea de foc a lui Eminescu».

Curînd însă va sparge vraja tirnică a versului eminescian și, cu verb clocotitor și profetic, cu versul ca o trîmbiță destinată a deștepta sufletele «amorțite în indiferență sau în suferință» (Isabela Sadoveanu), însuflețind și îmbărbătînd conștiințele, va indica o nouă cale în literatură, aceea a salvării naționale.

Ce se împlase cu acest tînr mărunțel, blond, cu linii fine delicate, cu înfățișare lirică? Ce se ascundea în el?

Era tocmai începutul de veac douăzeci. Goga, împreună cu alți tineri ardeleni, descindea la Universitatea din Budapesta. Acum încep revizuirile literare: «Mă gîndeam la o literatură care răscolește și propagă marile adevăruri... Imi ziceam acolo, pe malul Dunării: eu aici nu sînt decît un exilat. Sufletește trăiesc acolo, la mine în sat. Literatura mea deci trebuie să vie de acasă».

Si, într-adevăr, primul volum «Poezii», apărut în 1905, rod al unei asidue activități în cadrul Societății literare «Petru Maior», avînd ca publicație revista «Lucafărul», și, firește, rod al talentului excepțional poate că ar fi trebuit să se intituleze semnificativ «Acasă».

După absolvirea facultății de litere din Budapesta, primește o bursă și merge la studii la Universitatea din Berlin. Aici îl cunoaște pe Vasile Pîrvan, viitorul lui prieten, întemeietorul și primul director al Academiei Române la Roma.

Ca orice român cu sînge latin în vine, simte chemarea fascinantă a spațiului italic și în această pe-

rioadă vine pentru prima dată în Italia într-o călătorie de două luni, la Milano, Florența, și Bologna. «A lui Leonardo vreme/Glasul farmecelor aduse/Vine pururi să mă cheme». Mergînd prin locurile evocatoare ale trecutului monumental sau atras de vraja artei Renașterii, el este ispitit de tulburătoarea și «minunata lume moartă».

La Berlin, Goga a urmat și cursurile de istorie, conștient fiind că «Noi nu ne cunoaștem trecutul, că ni-l acoperă acei care se tem, că de ne-am cunoaște trecutul ne-am pricepe mai bine chemarea prezentului și atunci s-ar începe înfricoșatul ceas al răsplății de veacuri».

Pe zi ce trecea, tînrul devenea nu numai un fruntaș al mișcării culturale și literare, ci și o personalitate politică de prim rang: se concentra în versurile lui tot mai mult ideile de dezrobire naționată ale poporului român din Transilvania.

Consecvent acestor idealuri, poetul face din propriul lui glas un glas colectiv al versului de unitate națională ca voce a unui întreg popor care, revăzîndu-și trecutul istoric, descoperea că s-a născut cu pumnii strînși, gata de luptă.

Poezia care deschide volumul de debut, intitulată «Rugăciunea» are valoarea unui adevărat program poetic. Într-un limbaj oracular, visionar specific, poetul se adresează Divinității, depășindu-se pe sine ca individ: Alungă patimile mele,

Pe veci strigarea lor o frînge

Si din durerea altor inimi

Invață-mă pe mine-a plînge

Nu rostul meu de-apururi pradă

Ursitei mastere și rele,

Ci jalea unei lumi părinte,

Sa plîngă-n lacrimile mele.

Mai departe poetul spune:

«Dă-mi viforul în care urmă/Si gem robiile de veacuri», «In suflet seamănă-mi furtună» pentru a da glas de aramă «cîntării pătimirii noastre».

Pe bună dreptate a fost numit de C. Stere «poetul pătimirii noastre» deoarece Goga a evocat o lume îndurerată, plină de suferința dublei dezmoșteniri, de țară și de drepturi.

Tărani din Transilvania care au

rămas în același spațiu geografic tradițional al strămoșilor, au fost admiși în imperiul habsburgic ca robi și clăcași pe pămînturile profitorilor, fiind «oștenii fără nume/ce duc războiul mare-al tuturor» (Clăcașii). Într-o asemănare izbitoare cu Ada Negri, care în poezia «Vaticinio» vede în copilul proletarului, rămas orfan, poetul-profet al viitorului. Goga descoperă în copilul alăptat la muncă, în cîmpul ars de soare, pe judecătorul ceasului de mîine.

Într-adevăr, însuși Goga recunoaște «o înrudire cu poezia Adei Negri, care însemnează o răscolire de frămîntări a sufletului italian, o răscolire a tuturor elementelor care reprezintă principiul de suferință și de muncă: «Tempesta și Fatalită».

Transpunînd ideea din ambiția proletarilor uzinelor italiene în aceea a proletarilor agricoli romani, Goga realizează un impresionant poem liric-social de dimensiuni naționale.

Cîntecul liric de cea mai autentică structură eminesciană prin convertirea în elegie socială și națională îl înobilează pe Goga și-l face să se desprindă din pleiada epigonilor eminescieni și să-și exprime propria personalitate artistică.

Aceasta se datorează legăturii sale organice cu lumea satului: «La voi aleargă totdeauna/Truditu-mi suflet să se-nchine», căci «Din cauza voastră, unde-n umbra/Plîng doinele și rîde hora,/Va străluci odată. Norocul nostr-al tuturor (Plugarii).

Goga se întâlnește pe cărările poeziei sociale, cu un alt mare exponent al liricii italiene: G. Condi. Drept cum acesta face personaj principal din rîul Clitumno, care întruchipează istoria zbucimată a poporului italian, Octavian Goga personifică Oltul, rîul mare care unește Ardealul cu Valachia, traversînd Carpații, rîul care a fost martor istoriei noastre oglindite în viața omului simplu. Oltul capătă personalitate umană, se integrează firesc în rosturile vieții și ale istoriei naționale.

În cetățuia ta de apă

Dorm cîntecele noastre toate

Si fierbe tănujita jale

A visurilor sfărîmate.

Ineditul soluției propuse în versurile finale, cu putere de blestem, are o forță deosebită de sugestie: «Dar de ne-am prăpădi cu toții/Tu, Oltule, să ne răzbuni,

Să verși păgîn potop de apă», iar

Tărîna trupurilor noastre

S-o scurmi de unde ne-ngroapă

Si să-ți aduci apele toate

Să ne mutăm în altă țară!».

Dovadă de felul în care masele au asimilat opera lui Goga, considerînd-o un bun propriu, stă poezia «NOI». Scrisă inițial ca o «carte» de vizită trimisă în primul număr al revistei «Lucefărul» reginei – poete Carmen Sylva pentru a-i atrage atenția asupra grupului de tineri români aflați la studii în Budapesta, poezia a avut o largă circulație, cu semnificații mult mai adînci, decît un omagiu, devenind, sub titlul «la noi», oglindă a sufletului românesc.

Una dintre cele mai armonioase poezii ale lui Goga: Este suficient să parcurgem cîteva versuri pentru a ne convinge.

La noi sînt codri mari de brad

Si cîmpuri de mătasă

La noi atîtea fluturi sînt

Si-atîta jale în casă

Construită cu multă artă ideea contrastelor – natura cu armonia și frumusețile ei, pe de o parte, iar pe de altă parte, jalea adîncă a unui popor asuprit –, se remarcă un mare echilibru, tensiunea ideii trecînd cînd la un capăt, cînd la altul al balanței lirice ajungînd la descărcarea din final, cu vibrații pe cordele unui tragis profund:

Avem un vis neîmplinit,

Copil al suferinței,

De jalea lui ne-au răposat

Si moșii și părinții...

Din vremi uitate, de demult,

Gemînd de grele patimi,

Deșertăciunea unui vis

Noi o stropim cu lacrimi»

Aceste versuri seamănă cu un cor solemn din tragedia antică.

Departate de a avea stidențe de disperare, ele exprimă un sentiment de siguranță în legătura indestructibilă a sufletului românesc transilvănean cu solul, o candoare

a resemnării firește în fața destinului și a istoriei care te duc cu gîndul la concepția de bază a bijuteriei folclorului nostru «Miorița».

Intrarea în arena politică cum spuneam devine pentru Octavian Goga o problemă de conștiință, astfel că începe să activeze în Partidul Național Român. Continuă amplă campanie de luptă, pe care o începuse în coloanele «Lucefărului» pentru ideea națională în revistele «Tribuna», «Românul», «Tara noastră», ultima avînd rolul de a transpune în practică ideile sale cu privire la ridicarea socială și culturală a țărînimii prin apropierea de nevoile țaranului și ridicarea unei clase de conducători devotați și sinceri, ieșiți din popor, care să ducă înainte opera de solidarizare națională.

Opera lui poetica vine în întîmpinarea acestei idei prin descrierea colectivității rurale românești, cu puternică tradiție, guvernată de legea veche, stramoșească, solidară în fața aceluiași destin istoric «Focul mare al dragostei de lege» ca «prin potopul veacurilor negre» a luminat «cărările pribegie» a dat poporului credința în propria lui valoare și de aceea toți la «ceasul poruncit», «așteantă să se nască/ un tînăr crai coborîtor/Din legea românească» pentru a împlini destinul istoric.

Universul sîtesc al lui este presărat cu figuri familiare copilăriei și adolescenței, pe care poetul le ridică la rang de arhetipuri lirice: tatăl, mama, bunicul, bunica, dascălul, preotul, lăutarul, crîșmarul etc. Acestea pun în evidență sufletul colectiv în ceea ce are el mai particular, căci, spune Goga mai tîrziu, «Am privit satul și l-am despicat programatic, dîndu-mi seama că el e cel mai mare rezervor de energie națională».

Dascălul, «ca un sfînt dintr-o icoană veche», dascălița «a vremii noastre dreaptă muceniță», preotul satului «Drept-vestitorule apostol/Al unei lumi ce va să vie», lăutarul, la cărui cîntare «plînge-vor frații de-a lege» au găsit în pana lui Goga culoarea cea mai potrivită pentru a se întrupa în portrete de o rădă

frumusețe morală și artistică.

Evenimentele din sat sînt cunoscute de toți locuitorii lui și toți iau parte, după împrejurări, la ele. Astfel, toți știu că «Radu Roată pleacă-n lume, cu scrisoare la mpăratul» să ceară dreptate pentru că i-au luat pășunea domniei, fără lege și-ntrebare» (De demult).

Toți o compătimesc pe biata Mura, nevasta lui Laie Cioru, pentru sărăcia în care se află: «Ce viață fără milă... Lîngă mort la căpătii/l-a fost dat să ardă-n casă lumînarea cea dintîi» (A murit).

La înmormîntarea lui Laie, lăutarul, cei care îl conduc pe ultimul drum îi spun ce să facă în cer:

«Si să cînti un cîntec taie,

Dum se cîntă în sat la noi,

Cînd se tîngue ciobanul

După turma lui de oi» (La groapa lui Laie)

Altă dată, «se bucură tot satul/Vin feciorii din cătănie/Sprinten tîrîie tilinca/Si-i atîta veselie» (Căde-o lacrimă).

În clipele de răgaz, locul de întîlnire al bărbaților din sat este «Sus la cîrciumă-n Dealu-Mare», unde «zice/Din lăută Laie Cioru». De-o cămașă cu altiță/Si de-un drac cu ochii vineți./De-o Aniță cîrciumărița».

Aici vin cetățenii să mai poveștească:

Măi crîșmare Neculaie,

Ce mai zici de lumea asta?

dumnezeu să-ți ție vinul,

Si norocul și nevasta»

Ba stau de vorbă și cu preotul:

«Bea și dumneata, părinte,

Dumnezeu să-ți ție darul.

Să mai poți ceti spaltirea

Si să poți goli paharul»

Aici își varsă focul cei cu «Dragoste în vină./Dragoste bolnavă, Cupă de lumină./Cupă de otravă./Cine mi te-a dus la buze, cupă de otravă?» sau ajung la grea tristețe: Dorurile mele/N-au întruchipare./Dorurile mele-s/Frunze pe cărare... spulberate și strivite frunze pe cărare».

Aici e locul în care se află toate secretele: «Lună, lună, stea vicleană./Neam de fire de vadană./De ce dorurile mele/Spusu-le-ai

la stele?» și chiar și că «Vezi, multe păcate/Sînt pe lumea asta, lui Ion Crișmarul/l-a fugit nevasta./Mi se pare cu vîtaful i-a fugit nevasta» (Ion Crișmarul).

Volumul de debut cîștigă de la început admirația cititorilor aplauzele criticii și consacrarea Academiei făcînd ca satul transilvan să intre pe poarta victoriei în poezia românească.

În anii neutralității, 1914-1916, Goga a fost alături de Take Ionescu, Nicu Filipescu, părintele Luca-ci, Barbu Delavrancea și alții, un înflăcărat militant pentru intrarea României în război de partea Antantei:

«Cînd întreg pămîntul se va prinde-n horă,

Cine ți-o fi frate, cine ți-o fi soră,
Cine ți-o fi soră,

Tară fără prieteni, țară neutrală!»
(Tara mea de suplet).

Acum vedea momentul potrivit pentru a încerca înlăturarea jugului austro-ungar și întregirea țării:

Veniți, Veniți!... Căci adevăr zic voua:

Ori vă mutați hotarul mai departe

Ori veți muri cu trupul frînt în două!»

(Latinitatea strigă din tranșee).

În iarna din 1916/1917, cînd pămîntul Moldovei era răscolit de lupte și înțesat de morminte – «Nu mai sînt șesuri netede în țară/Căci pretutindeni au crescut movile/...Morminte multe și nemîngiate» (De profundis) –, cînd «trece moartea în goană» (Afară trece moartea), cînd «strigă brațele trunchiate» și «plîng picioarele de lemn» (Vorbesc tăcerile), Goga îmbracă uniformă de simplu soldat. Prin ziarul «Romania», organ al apărării naționale, la care au colaborat mai toți scriitorii vremii el îi îmbrățișează atît pe soldați, cît și pe civili cu verbul lui incandescent.

Atunci în momente deosebit de grele, cînd românii au rămas singuri în fața dușmanului cu o parte din țară ocupată. Goga declară solidaritatea naturii cu sufletul poporului «De peste granița cea nouă./ Ca o sălbatică urgie./Stigînd spre țarina

Moldovei,/Un munte s-a pornit să vie/...Si va să-nsemne cronicarul/A-tunci ô zi vijelioasă/Ceanlăul n-a rămas la dușmani./Ceahlăul s-a întors acasă (Ceahlăul).

După ce România a fost obligată să semneze pacea separată de la București din mai 1918, se impunea ca o necesitate, menținerea unei atmosfere favorabile în țările Antantei. Grupuri de români acționau în acest sens în Statele Unite, Italia, Franța, Anglia și în alte țări. Goga trece din nou în prima linie de luptă și inițiază o largă mișcare în favoarea României la Londra și Paris, fiind unul dintre vicepresedinții Consiliului național pentru unitatea românilor.

După Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, care a proclamat unirea Transilvaniei cu patria-mamă, Octavian Goga a primit, pe rînd, mai multe funcții, demnități în conducerea de stat, pînă în anul 1927: (membru al Consiliului dirigent la secția Propagandă, ministru al Instrucțiunii și cultelor în guvernul Vaida, ministru de stat, ministru al Cultelor și Artelor și ministru de interne în guvernul Averescu). Afețiunea generală a crescut atît de mult, încît la împlinirea vîrstei de 50 de ani, Goga a fost sărbătorit la proporții naționale, fusese ales membru al Academiei Române încă în 1923, era un poet național, care publicase mai multe volume (Poezii 1905) – Ne chiamă pămîntul-1909. Din umbra zidurilor 1913, Cîntece fără țară 1916) fiind distins în 1924 cu Premiul național de poezie, publicase volume de proză în special de publicistică (Insemnările unui trecător 1911, Strigăte în pustiu 1915, Mustul care fierbe 1927), două piese de teatru, Domnul notar 1914 și Meșterul Manole 1927, evocări ale unor personalități literare, culturale și politice, Precursori 1930.

Intrebat dacă îi pare rău că împlinește 50 de ani, Goga a răspuns «Sigur, vremea trece, și pe la tîrgurile noastre, în zilele de bîlci, se vinde o cunoscută litografie intitulată «Scara vieții». La cincizeci de ani, te arată în vîrf cu o pălărie în mînă,

salutînd; de aici omul coboară». În răspunsul său, poetul fusese vizionar și pentru sine, căci de acum înainte va coborî vertiginos această scară, atît în sensul că va mai avea puțin de trăit, cît și într-un sens de alunecare morală, lăsîndu-se tot mai mult acaparat de o activitate politică nefastă și compromițătoare.

Astfel, s-a despărțit de Averescu, s-a aliat cu A.C. Cuza, șeful Partidului Național Creștin cunoscut naționalist și antisemit și pentru scurt timp a condus guvernul din 1937-1938, imediat premergător dictaturii regale. Obligat să-și dea demisia, s-a văzut trădat și alungat de la putere.

Părăsit și singur, cu o veche boală ce i se accentuase, pleacă la Viena, unde însă nu stă mult, căci primăvara transilvăneană îl chiamă înapoi, în primele zile ale lunii mai.

În 7 mai 1938, în urma unei congestii cerebrale, a murit la Ciucea. Ultimul manuscris este o foaie alba pe care scrie un singur cuvînt, «Dragă» – se voia a scrie către soție, care se afla în acel moment la București.

Mai tîrziu, rămășițele marelui defunct au fost aduse de la cimitirul Bellu din București și reînhumate în cripta pe care soția poetului, a decorat-o în boabe de mozaic adunate cu mîna sa proprie, lîngă castelul de la Ciucea.

Astfel, unul dintre cei mai mari fii ai Ardealului, în somnul lui de veci, la hotarul de vest al țării, veghează ceea ce a cîntat în versurile sale ca ideal al poporului: România unitară în granițele etnice.

